

4. Postavení roku 2009

4.1. Základní tendence

- ***Snížení souhrnné ekonomické výkonnosti a značné strukturální změny***

Smyslem a cílem této kapitoly je poukázat na některé zvláštní rysy celkové výkonnosti české ekonomiky v roce 2009, tj. na pozici tohoto roku v obsahové spojitosti a souvislosti se střednědobým pohledem na tvorbu a užití zdrojů. Souhrnné ekonomické výsledky prezentované soustavou národního účetnictví a v nich pohyb ekonomických toků zachycených na účtech výrobků a služeb ukazují na zcela odlišné transakce s produkty na straně zdrojů i na straně užití produktů v roce 2009 než v předchozích letech. Stejně tak byly zaznamenány jiné pohyby v rozdělovacích transakcích počínaje vytvořenou přidanou hodnotou a konče disponibilními důchody. I když je známo, že k základním vlastnostem národohospodářských struktur patří obrovská setrvačnost a silná tendence reprodukovat se na základě týchž kvantitativních souvislostí, které je podmiňovaly v minulosti, tak k charakteristickým znakům a význačným stránkám vývoje národního hospodářství v roce 2009, kromě podstatného jevu, kterým je ekonomická recese, patřily značné strukturální změny na poptávkové i nabídkové straně ekonomiky.

K největším meziročním změnám došlo v roce 2009 v oblasti zahraničně ekonomických vztahů. To mělo vliv na zcela odlišný pohyb uvnitř celé ekonomiky a v proporcích mezi domácím a vnějším sektorem, resp. mezi rezidentskými a nerezidentskými jednotkami. Po dlouhodobě soustavném posilování vnějších ekonomických transakcí a zvyšování jejich váhy v procesu reprodukce zdrojů (a jejich užití) i v koloběhu důchodů se v roce 2009 rozsah vnějších operací značně snížil. Jednoznačným výsledkem bylo posílení vlivu domácího sektoru a oslabení vlivu vnějšího sektoru. Vypovídá o tom růst podílu tuzemských transakcí a pokles podílu zahraničních transakcí na straně vytvořených celkových zdrojů i zdrojů k dispozici pro konečné výdaje a na straně užití celkových zdrojů i celkových konečných výdajů. Na straně tvorby se zvýšil podíl tuzemské produkce včetně čistých daní a snížil podíl celkového dovozu. Na straně užití se potom snížil podíl mezispotřeby (značná část z dovozu) a zvýšil podíl konečného užití především díky konečné spotřebě, neboť podíl celkového vývozu se snížil.

Všechny strukturální změny se více projeví na poptávkové než na nabídkové straně. Obecným jevem je vytvoření zcela nových ekonomických proporcí. Platí to i o struktuře užití celkových vytvořených zdrojů, o domácí realizované poptávce jakož i o domácí efektivní nabídce. Výrazně se všechny meziroční změny projeví nejen ve výše uvedených makroekonomických veličinách, nýbrž měly značný vliv i na pohyb důchodů, výdajů a kapitálových transakcí.

- ***Meziroční tempa přírůstků HDP začala být nižší ve 2. polovině roku 2007***

Kromě výše uvedených značných strukturálních změn k charakteristickým rysům vývoje české ekonomiky v roce 2009 patřily pokles souhrnné ekonomické výkonnosti. Snižování temp přírůstků hrubého domácího produktu začalo však již v předchozím období. Výkonnost ekonomiky, měřená vývojem HDP očištěného o cenové vlivy, sezónnost a nestejný počet pracovních dní ukazuje, že po vysokých meziročních přírůstcích HDP ve 2. polovině roku 2006 a v 1. polovině roku 2007 se začala tempa přírůstků snižovat až do 4. čtvrtletí 2008, aby ve všech čtvrtletích roku 2009 došlo k meziročnímu poklesu objemu HDP. Mezičtvrtletně se začal objem HDP snižovat již ve 4. čtvrtletí 2008, přičemž ve 3. a 4. čtvrtletí 2009 se již začal zvyšovat a potvrdil náznak mírného zotavování ekonomiky. Stejně tendence, i když v jiných dimenzích, potvrzují anualizované údaje o vývoji HDP. Ztrátu temp růstu HDP ukazují i sezónně neočištěné (původní) údaje. Už v roce 2008 byl přírůstek HDP menší než před rokem a po třech čtvrtletích snižování rychlosti růstu došlo ve 4. čtvrtletí, kdy již Česká republika byla v plném rozsahu zasažena hospodářskou krizí, k nepatrnému poklesu HDP. To viditelně signalizovalo, že rok 2009 bude z hlediska ekonomického růstu patřit k nejhorším od roku 1995.

Vstup české ekonomiky do roku 2009 byl tudíž silně poznamenán vývojem v předchozím období včetně vnějších vlivů, tj. celosvětového hospodářského útlumu. Naplno se v jeho průběhu projevovaly známky hospodářské recese, kdy v každém čtvrtletí se objem HDP meziročně snižoval. Mimořádně rychle přitom klesaly výdaje na tvorbu hrubého kapitálu, což je typickým příznakem všeobecné deprese. Objemy fixních kapitálových výdajů se soustavně snižovaly od 2. pololetí 2008, k čemuž

přispěla i úvěrová krize koncem roku. Tato skutečnost i značné zpomalení růstu až výrazný pokles vývozu zboží v posledním čtvrtletí 2008 vedly k následujícímu přizpůsobení průmyslové výroby. Ekonomickou aktivitu průmyslu, zejména zpracovatelského, jakož i v průmyslu vyrábějícím zboží pro akumulaci, oslabily rovněž klesající výrobní ceny.